

Голас Радзімы

№ 3 (1521)
19 студзеня 1978 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАИЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Год выдання 23-і
Цана 2 кап.

Удзельнікі народнага танцавальнага ансамбля Мінскага аўтазавода.

Фота А. НІКАЛАЕВА.

**МАГІСТРАЛЬНЫ ШЛЯХ НАЦЫЯ-
НАЛЬНАЙ ІНДУСТРЫІ**

[«Погляд праз тры пяцігодкі»]
стар. 2—3

**ЧЫРВОНААРМЕЙЦЫ І ПАРТЫЗАНЫ
АДСТАЯЛІ НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ**

[«Апошнія баі»]
стар. 4

**НІШТО НЕ ЗАБЫТА З ГІСТОРЫІ
ГЕРАІЧНАЙ АБАРОНЫ ЛЕНІНГРАДА**

[Раздзелы з «Блакаднай кнігі»]
стар. 6

юцца ў рэспубліцы, з водным люстэркам 2 550 гектараў. Тут штогод будуць атрымліваць каля 20 тысяч цэнтнераў рыбы.

ГИГАНТ ХІМІІ НА НЕМАНЕ

Будаўнікі, мантажнікі і эксплуатацыйнікі Гродзенскага завода сінтэтычнага валакна атрымалі вялікую працоўную перамогу. Здадзена ў эксплуатацыю першая чарга прадпрыемства. Пачаў дзейнічаць комплекс вытворчасці капронавага корду для швейнай прамысловасці і тэхнічных ніцей павышанай трываласці, якія карыстаюцца вялікім попытам у розных галінах народнай гаспадаркі. У комплексе уваходзяць хімічна-прадзільны, круцільна-ткацкі цэхі і іншыя вытворчыя аб'екты.

Першая чарга выдала прадукцыю, але будаўніча-монтажныя работы па-

Больш за 18 тысяч метраў тканін дадаткова да свайго плана выпрацавала летась ткачыня Магілёўскага камбіната шаўковых тканін імя XXV з'езда КПСС Лілія ПЕТРУСЕВА. Замест шасці па норме яна абслугоўвае 8 ткацкіх станкоў.

шыраюцца. Другая чарга завода — комплекс вытворчасці капронавага жгута.

У ДЗЯУЧАТ — НАВАСЕЛЛЕ

Добры падарунак атрымалі маладыя работніцы Мінскага завода імя Вавілава — новы 14-паварковы інтэрнат. Пабудаваны ён на спецыяльнаму праекце. Пакой палешанай планіроўкі, з балконамі.

Побач уздымаюцца паверхі яшчэ аднаго такога ж інтэрната.

НА АДПАЧЫНАК — Поездам

Турпоезд «Беларусь» нядаўна вярнуўся ў Крывяў. Больш як 300 працоўных горада і раёна правялі выхадныя дні ў Ленінградзе.

У горадзе-героі на Ньяе яны азнаёміліся са многімі гісторыка-рэвалюцыйнымі помнікамі, пабывалі на Пискароўскіх мемарыяльных могілках, у Петрапаўлаўскай крэпасці, наведалі музей і канцэртныя залы.

Усяго на працягу мінулага года паслугамі турысцкіх паяздоў карысталася каля двухсот тысяч чалавек. Многія працоўныя Магілёўшчыны пабывалі ў Адэсе і Кішыніве, Кіеве і Рызе, Калінінградзе і іншых гарадах краіны.

БУДУЮЦА КОМПЛЕКСЫ

Дваццаць чатыры тысячы свіней у год будуць адкормлівацца на свінагадоўчым комплексе, будаўніцтва якога вядзецца ў калгасе «Кастрычнік» Клецкага раёна.

У калгасе «Прагрэс» будуюцца комплекс па вытворчасці кармоў. Ён будзе выпускаць гранулявана-брыкетаваныя камбікармы.

Абодва аб'екты аб'яўлены ў раёне ударнай будоўляй. Узводзіць іх калектыў Клецкай міжкалгаснай будаўнічай арганізацыі.

гледжання працоўных рэсурсаў, сёння і ў перспектыве найбольш удалыя. Тысячы рабочых рук вызваліць, акрамя таго, тэхнічны прагрэс у сельскай гаспадарцы.

ГАЛОЎНАЯ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЬ РЭСПУБЛІКІ

Яна застанецца ранейшай — машынабудаванне і металапрацоўка. Доля гэтай галіны і зараз з'яўляецца вызначальнай у прамысловасці рэспублікі (26 працэнтаў агульнага выпуску яе прадукцыі). У будучым роля машынабудавання павялічыцца. Выпуск гэтай прадукцыі ў 1990 годзе ў параўнанні з 1975 годам узрасце больш як утвая.

На развіццё машынабудавання прадугледжваецца накіраваць у 1976—1990 гадах у 2,5 раза больш сродкаў, чым за папярэднія тры пяцігодкі. На гэтыя сродкі будуць узведзены буйныя заводы ў Кобрыне, Слоніме, Ваўкавыску, Масто, Івацэвічах, Паставах, Лепелі, Асіповічах, Стоўбцах і ў іншых гарадах (як бачыць, большасць у заходніх раёнах).

Чым выклікана такая ўвага менавіта да машынабудавання? Прычын некалькі. З аднаго боку, у рэспубліцы склаліся спрыяльныя ўмовы для развіцця гэтых галін. Выраслі надзвычай кваліфікаваныя кадры рабочых і інжынераў; створана ўжо трывалая вытворчая база, у беларускіх будаўнікоў ёсць вялікі вопыт і магчымасці для ўзвядзення буйных прамы-

сельскія навінны

СЛУЧ РАЗАЛЬЕЦА ШЫРЭЙ

Сотні тысяч гектараў урадлівых зямель атрымаюць калгаснікі пяці раёнаў Мінскай вобласці з увядзеннем у эксплуатацыю Свіслацка-Случкай воднай сістэмы. Будаўніцтва яе пачалося ў рэспубліцы. Каля 130 тысяч гектараў ворыўных зямель, культурныя сенакосы і паша будуць арашацца з дапамогай дажджавальных устаноў. Толькі адзін рыбгас «Салігорскі», збудаваны на Случы, штогод будзе пастаўляць у гандлёвую сетку звыш 20 тысяч цэнтнераў карпа, шчупака, сазана і карася.

ЖЫВЁЛАВОДЫ У БЕЛЫХ ХАЛАТАХ

Хутэй, чым намячалася, ідзе будаўніцтва саўгаса-камбіната «Барысаўскі» Барысаўскага раёна. Прадпрыемства разлічана на адкорм 108 тысяч свіней у год. Усе вытворчыя працэсы тут будуць поўнаасцю механізаваны і аўтаматызаваны.

На дапамогу жывёлаводам комплексу прыйшло і тэлебачанне. У цэхах па адкорму, у дыспетчарскай, на ўчастках кормапрыгатавання ўстаноўлены тэлекамеры. Прыборы забяспечаны аператыўны кантроль спецыялістаў за прыгатаваннем кармоў, а працу жывёлаводаў наблізяць па ўмовах да работы заводскіх аператараў.

ЛЕБЕДЗІ НА ФЕРМАХ

Другі год ля плаціны Заходняй Бярэзіны каля вёскі Сакаўшчына Валожынскага раёна зімуюць лебедзі. Раней іх было двое, а мінулы восенню далучылася яшчэ чацвёрта. Прыгажуні-птучкі праяўляюць вялікую цікавасць да прахожых, чакаючы ад іх пачастункаў.

З надыходам студзенскіх маразоў вучні мясцовай школы перавялі лебедзяў на калгасную ферму. Там для іх абсталявалі своеасаблівы вальер з кармушкамі, вадаёмам, месцам для начлегу.

МУЗЕЙ У ЯРЭМІЧАХ

Музей баявой і працоўнай славы адкрыўся пры ярэміцкім сельскім Доме культуры

Алена ЗАЙЦАВА, якую вы бачыце на здымку, — адна з лепшых даярак калгаса «Чырвоны Кастрычнік» Шклоўскага раёна. За выдатную працу яна ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Фота В. КАЖАМЯКІНА.

Гомельскага раёна. Яго экспанаты расказваюць аб першых кроках калектывізацыі ў вёсцы, аб удзеле жыхароў у барацьбе з фашызмам, поспехах мясцовага калгаса імя XXII з'езда КПСС, які адзначыў нядаўна пяцідзесяцігоддзе.

Многія стэнды музея прысвечаны ветэранам працы — Марыі Дунцовай, Еўдакіі Гладкай, Сяргею Прусакову, маладым перадавікам і наватарам вытворчасці — Івану Язеленку, Рыгору Рамашу, Аляксандру Багданаву, Віктару Каршунову, чыя праца адзначана ўрадавымі ўзнагародамі.

ВЯЛІКАЯ РАДНЯ

На чарговы юбілей мужа і жонкі Паўла Фёдаравіча і Евы Аляксандраўны Дабрынеўскіх з вёскі Тонеж Лельчыцкага раёна з'ехалася ўся радня — каля двухсот чалавек. За сталом былі і пяцёра сыноў юбіляраў. Усе яны скончылі вышэйшыя навукальныя ўстановы і працуюць у розных кутках краіны: Адам, Мікалай і Уладзімір — урачы, Міхаіл — артыст Беларускай дзяржаўнай філармоніі, а самы малодшы, Рыгор — інжынер.

НА РАДАСЦЬ МАЛЫМ

На ўскрайку сасновага бору, які акружае вёску Антонава

Верхнядзвінскага раёна, адкрыўся калгасны сад-яслі. Каля ста дзяцей паляводаў і жывёлаводаў, спецыялістаў сталі гаспадарамі прасторных пакояў для гульні, класаў для заняткаў. Бацькі могуць быць спакійнымі; умелыя выхавальнікі добра дагледзяць хлопчыкаў і дзяўчынак, навучаць чытаць, пісаць, маляваць.

Усе выдаткі па ўтрыманню дзіцячага сада ўзяў на сябе мясцовы калгас імя Леніна.

НЕ ПАКІНУЛІ У БЯДЗЕ

У гарачы летні час, калі амаль усе жыхары вёскі Мясата Маладзечанскага раёна былі ў полі, па чыйсьці неасцярожнасці ці то па дзіцячаму свавольству загарэўся дом. Пакуль прыехалі пажарныя, моцны вецер перакінуў агонь на іншыя пабудовы. Згарэла дзевяць дамоў.

Дапамогу пагарэлым аказаў мясцовы калгас «Усход». Яго кіраўнікі паклапаціліся аб часовым жыллі для іх, забяспечылі прадуктамі харчавання, грашыма. За пяць месяцаў гаспадарка пабудавала новыя дамы і перасяліла ў іх усіх пацярпеўшых.

Матэрыялы падрыхтавалі нашы карэспандэнты В. ЛУКАШЫЦКІ і Я. ГАЛКІН.

роўя, асветы і культуры, а таксама на далейшае развіццё народнай гаспадаркі. ІНДУСТРЫЯ АСВОЙВАЕ ЗАХАД

Істотныя змены адбудуцца ў размяшчэнні прадукцыйных сіл. Гістарычна станавіцца складалася так, што найбольш высокім прамысловым патэнцыялам валодаюць заходнія ўсходнія вобласці краіны. На Брэстчыне і Гродзеншчыне пераважае пакуль, нягледзячы на паскоранае развіццё тут у апошнія гады прамысловасці, сельская гаспадарка. Такое размеркаванне стварае шэраг праблем, у прыватнасці, абмяжоўвае магчымасці гарманічнага сацыяльнага развіцця заходніх рэгіёнаў.

Адставанне будзе ліквідавана. З гэтай мэтай у праекце прадугледжваецца аператывнае тэмпы індустрыялізацыі заходніх раёнаў рэспублікі. У перспектыве большасць новых прадпрыемстваў набудуюць менавіта там.

Дзякуючы гэтаму, дарэчы, аблегчыцца вырашэнне яшчэ адной праблемы, якая да таго часу паўстане надзвычай востра. Гутарка ідзе пра дэфіцыт працоўных рэсурсаў. Да 1990 года дэмаграфічныя вынікі Вялікай Айчыннай вайны праявіліся нібыта другі раз. Да таго часу ў параўнанні з перададзеным дзеці тых, хто нарадзіўся ў канцы або адразу пасля вайны. А гэта пакаленне, у параўнанні з іншымі, значна меншае. Заходнія ж вобласці, з пункту

ловых аб'ектаў; наяўнасць разнастайных нарыхтоўчых вытворчасцей дазваляе ствараць буйныя комплексы.

З другога боку, выключная ўвага да машынабудавання выклікана месцам Беларускай ССР у агульнасаюзным падзеле працы. Наша рэспубліка з кожным годам усё актыўней удзельнічае ў рашэнні эканамічных задач, якія маюць значэнне для СССР наогул. Машынабудаванне якраз тая галіна, дзе нам належыць сказаць сваё важнае слова. У сувязі з гэтым далейшае развіццё ў нас атрымаюць так званыя монапрадпрыемствы, якія забяспечваюць сваёй прадукцыяй патрэбы ўсёй краіны.

ДРУГАРАДНЫХ ГАЛІН НЯМА

Асабліва ўвага ў новым праекце надаецца развіццю галін, што працуюць непасрэдна на спажыванне насельніцтва. Вядомае адставанне ў тэмпах росту прамысловасці групы «Б» (лёгка-харчовая, станкабудаванне для іх) будзе значна скарачана. З'явіцца цэлы шэраг новых прадпрыемстваў, чыя прадукцыя значна пашырыць асартымент тавараў у магазінах і палешчыць структуру народнага спажывання.

Сярод іх — фабрыка прывічнай апрацоўкі воўны ў Зэльве, баваўнянае аб'яднанне ў Гомельскай вобласці з прадпрыемствамі ў Добрушы, Рэчыцы і Жлобіне. Камбінат дэкаратыўных мэблевых тканін у Брэсце і там жа фаб-

рыка плашчавых тканін з адзелачнай вытворчасцю, фабрыка шарэцяных хустаў у Слоніме. У Віцебску будуюцца завод каларовых тэлевізараў, у Пінску — карпусоў для электронных гадзіннікаў і г. д.

Расшыраць свае магутнасці дзюеючы заводы. Акрамя таго, ставіцца надзвычай важная задача: усе прадпрыемствы машынабудавання павінны асвоіць выпуск тавараў народнага спажывання. Прычым цэхі і аддзелы, якія пачнуць выпускаць такую прадукцыю, будуць аснашчаны на ўзроўні самастойных прадпрыемстваў.

Дзякуючы ўводу дадатковых магутнасцей па выпуску абсталявання пераўзброіцца і стане больш прадукцыйнай сфера бытавога абслугоўвання.

Як бачым, і гэты эканамічны манеўр таксама накіраваны на паспяховае вырашэнне галоўнай задачы — павышэнне ўзроўню жыцця людзей.

НА ПАРАДКУ ДНЯ — ЯКАСЦЬ

Яе мы разумеем значна шырэй, чым проста надзейнасць і дыктоўнасць тавараў. Наша індустрыя, у асноўным, пярэйдзе да выпуску новага пакалення вырабаў. У вырабе сродкаў вытворчасці гэта будуць станкі і абсталяванне, якія рэзка ўзнімучь прадукцыйнасць працы, адкрыюць новыя тэхналагічныя працэсы. Асаблі-

ва прыкметныя зрухі адбудуцца ў радыё, электроннай і прыборабудавальнай галінах. У аснову вытворчасці іх прадукцыі закладваюцца найноўшыя дасягненні навукі і тэхнікі. Напрыклад, плануецца выпуск прыбораў, радыёапаратуры і новых электронна-вылічальных машын III і IV пакаленняў з хуткадзейным, перавышаючым сучасныя машыны ў 4—10 разоў.

Аўтамабільная прамысловасць Беларусі будзе спецыялізавацца на выпуску аўтамашын і аўтапаездаў павышанай грузпадымальнасці. Так, на Беларускай аўтазаводзе ў серыю пойдучы самазвалы грузпадымальнасцю 120 і больш тон. Яны дазвolyць рэзка ўзняць прадукцыйнасць працы ў горназдабываючай прамысловасці.

Выпуск новых энерганасных трактараў не толькі расшырыць магчымасці калгасных механізатараў, але і аблегчыць умовы іх працы.

Аб таварах народнага спажывання бліжэйшых пяцігодкаў можна сказаць, што яны будуць валодаць новымі спажывецкімі якасцямі і задаволяць растучыя запатрабаваныя насельніцтва.

...Я наўмысна не называю тут многа лічбаў. Яны будуць яшчэ неаднаразова ўдакладняцца, бо рэальнае жыццё часам апыраджае самыя смелыя планы. Зразумела адно: перад беларускай індустрыяй — шырокі магiстральны шлях.

23 мая 1920 года былі апублікаваны тэзісы ЦК РКП(б) «Польскі фронт і нашы задачы», у якіх вызначаліся меры прыемствы партыйных і савецкіх арганізацый па абароне Савецкай рэспублікі ад іназемнага нашэсця.

Камуністычная партыя і Савецкі ўрад прынялі тэрміновыя меры для ўмацавання Заходняга фронту. З 10 сакавіка па 1 чэрвеня 1920 года на Заходні фронт прыбыло звыш 40 тысяч байцоў. З 3 692 камуністаў, накіраваных ЦК партыі ў дзеючую армію ў маі 1920 года, Заходні фронт атрымаў 2312 чалавек.

4 ліпеня 1920 года войскі Заходняга фронту перайшлі ў наступленне. А праз тыдзень была вызвалена сталіца Савецкай Беларусі. У сярэдзіне жніўня Чырвоная Армія пачала наступленне на Варшаву. Аднак яно скончылася няўдачай. У верасні—кастрычніку Чырвоная Армія вяла ўпартыя ар'ергардныя баі ў раёне Гродна, Ваўкавыска, Мінска. 15 кастрычніка інтэрвентам удалося адцягнуць чырвонаармейскія часці на ўсходнюю ўскраіну Мінска, але праз два дні інтэрвенты былі выбіты з горада. Па ўказанню У. І. Леніна пачалася падрыхтоўка вялікіх воінскіх рэзерваў. Чырвоная Армія рыхтавалася да новага ўдара. Тады буржуазна-памешчыцкая Польшча, не маючы сіл да супраціўлення, прапанавала заключыць мір. 18 сакавіка 1921 года быў падпісаны Рыжскі мірны дагавор, па якому да Польшчы адыходзілі заходнія вобласці Беларусі і Украіны.

Рэспубліка перайшла да мірнага сацыялістычнага будаўніцтва.

Уладзімір МІХНЮК,
кандыдат гістарычных навук.

У пачатку 1919 года, неўзабаве пасля абвясчэння БССР, польскія легіёны, апранутыя ў амерыканскія і англійскія шынелі, узброеныя французскімі гарматамі і кулямётамі, напалі на Беларусь і Літву. На падрыхтоўку вайны з Савецкай Расіяй толькі Францыя прадставіла Польшчы 1 494 гарматы, 350 самалётаў, 2 800 кулямётаў і 327 тысяч вінтовак.

20 лютага беларыякі захапілі Брэст, у сакавіку занялі значную частку Гродзенскай губерні. Так пачалася вайна супраць Савецкай Расіі, арганізатарам якой быў міжнародны імперыялізм.

У гэтых абставінах спатрэбілася аб'яднанне маладых савецкіх рэспублік — Беларусі і Літвы. І Усебеларускі з'езд Саветаў, які адкрыўся ў Мінску 2 лютага 1919 года, абвясціў стварэнне Літоўска-Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (Літбел). Такое ж рашэнне прыняў і з'езд Саветаў Літвы. Неўзабаве была створана адзіная Камуністычная партыя Літвы і Беларусі. Камуністы ўзначалілі барацьбу працоўных супраць інтэрвентаў і ўнутранай контррэвалюцыі, за ўмацаванне заваёў Кастрычніка.

Дэкрэтам ЦВК Літбела 8 красавіка 1919 года рэспубліка была аб'яўлена на ваенным становішчы.

Пад націскам колькаска пераўзыходзячага і лепш узброенага праціўніка Чырвоная Армія адступіла. На захопленай тэрыторыі легіянеры аднавілі прыватную ўласнасць на зямлю і прамысловыя прадпрыемствы, пачалі грабязь і насілі над рабочымі і сялянамі, жорстка распраўляліся з савецкім

і партыйным актывам. Вось што пісала мінская газета «Последние известия железнодорожника» аб адным з налётаў беларыякаў:

«У мястэчка Багушэвічы Ігуменскага павета з'явіліся легіянеры, якія называлі сябе «другім рыцарскім атрадам помсты», і прыступілі да нічым невытлумачальнай дзікай расправы з насельніцтвам. Пасля таго, як акупанты збілі бізунамі і шомпаламі палавіну насельніцтва мястэчка, яны пачалі катаваць яго, прымяняючы катаванні вадой, гарачым жалезам і падвешваннем».

Летам 1919 года пілсудчыкі атрымалі падмацаванне. У Польшчу была перакінута з Францыі армія генерала Галера. 8 жніўня пасля 40-дзённых упартых баёў Чырвоная Армія пакінула Мінск.

У канцы жніўня Чырвоная Армія спыніла наступленне войск Пілсудскага. Лінія савецка-польскага фронту стабілізавалася да красавіка 1920 года па рацэ Бярэзіне.

Актыўную дапамогу беларыякам у захопе тэрыторыі Літоўска-Беларускай рэспублікі аказвалі беларускія і літоўскія буржуазныя нацыяналісты. Іх падтрымлівалі сіяністы, меншавікі, бундаўцы і іншыя контррэвалюцыйныя сілы.

З наступленнем беларыяцкіх войск у пачатку 1919 года рада «Беларускай народнай рэспублікі» пераехала ў Гродна. Сюды прыбылі і іншыя лідэры нацыяналістычнай контррэвалюцыі. У Мінску буржуазныя нацыяналісты стварылі так званы «Беларускі нацыянальны камітэт» на чале з памешчыкам Скірмунтам, які верна служыў акупантам. Асабліва дагаджалі пілсудчыкам А. Луцкевіч, Я. Лёсік, А. Прушынскі, П. Аляксюк.

27 мая беларускія нацыяналісты паслалі да генеральнага камісара ўсходніх зямель Асмалоўскага дэлегацыю на чале з Радштэйнам-Гулевічам-Бароўскім — «камандуючым беларускім гусарскім палком». Радштэйн заявіў, што «войны-беларусы гараць жаданнем аддаць сваё жыццё барацьбе супраць Саветаў і просяць аказаць ім дапамогу матэрыяльнаю і зброяй». Гэта заява была наскрозь ілжывай. Арыентуючыся на беларыякаў, будучы адарванымі ад народа, нацыяналісты не змаглі стварыць у Беларусі ніякага войска. Беларускія рабочыя і сяляне пайшлі ў партызанскія атрады і Чырвоную Армію, каб са зброяй у руках адстойваць свой новы сацыяльны лад і нацыянальную незалежнасць.

У маі 1919 года ЦК КПЛ і Б прыняў рашэнне стварыць партызанскія атрады ў тыле праціўніка. Неўзабаве на тэрыторыі краю пад кіраўніцтвам камуністаў разгарнуўся масавы партызанскі рух. Ён шырока ахапіў Мінскі, Ігуменскі, Бабруйскі, Барысаўскі, Маладзечанскі, Навагрудскі і іншыя паветы. У Бабруйскім павеце, напрыклад, вясной 1920 года дзейнічала каля 80 партызанскіх атрадаў.

У Мінскім павеце вялі аперацыі партызанскія атрады, якімі кіравалі С. Плашчынскі, В. Пагірэйчык, А. Блажко і іншыя. Арганізатарам партызанскага руху ў Мазырскім раёне быў легендарны дзед Талаш. Адным з актыўных удзельнікаў партызанскай барацьбы ў Беларусі з'яўляўся С. Вілюга — камандзір асобнага партызанскага батальёна імя Бабруйскага рэўкома.

Буржуазныя нацыяналісты дапамаглі імперыялістычнай

рэакцыі Захаду стварыць толькі бандыцкія атрады. Адной з такіх азвярэлых банд з'яўлялася шайка Булак-Балаховіча. Да пары ёй былі і фарміраванні з крымінальнікаў, жандараў і белых афіцэраў, якіх засылаў у Беларусь з-за мяжы «спартсмен ад тэрору» Б. Савінкаў. Але к канцу 1920 года з балахоўскімі налётычымі было пакончана.

Наступленне замежных інтэрвентаў на Савецкую рэспубліку суправаджалася контррэвалюцыйнымі мяцяжамі ў прыфрантавай паласе. 24 сакавіка 1919 года такі мяцеж успыхнуў у Гомелі. Белагвардзейцы і замежныя шпіёны праніклі ў часці Чырвонай Арміі і арганізавалі падпольны антысавецкі штаб на чале з былым царскім афіцэрам Стракапытавым. Праз некалькі дзён мяцежнікі, не меўшы падтрымкі ў арміі і сярод працоўных, былі разгромлены.

Трэба адзначыць, што перадавы пралетарыі і сяляне буржуазнай Польшчы шчыра імкнуліся да міру і не падтрымлівалі захопніцкай палітыкі Пілсудскага. У адной з рэзалюцый, прынятых у лютым 1920 года на митынг у Гарліцкім павеце, гаварылася: «Польскі народ праз шыкі і акопы працягвае братнюю руку міру рускаму народу». У заяве Камуністычнай рабочай партыі Польшчы ад 19 лютага 1920 года ўказвалася, што «калі польскі ўрад адхіліць мір і будзе працягваць наступленне, дык польскія камуністы будуць абараняць, як рабілі да гэтага часу, пралетарскую Расію».

У канцы красавіка 1920 года беларыяцкія войскі пачалі новае наступленне супраць Савецкай Расіі. На поўдні іх падтрымлівала белагвардзейская армія барона Урангеля. Па за-

Жылыя дамы на праспекце імя Пушкіна ў Мінску.

Фота П. НІКІЦІНА.

за мяжой і дома

ПРЫЁМ ГЕНЕРАЛЬНАГА КОНСУЛА ПНР

Генеральны консул Польскай Народнай Рэспублікі М. Дрэўняк, які прыбыў у Мінск, быў прыняты мініст-

рам замежных спраў БССР А. Гурыновічам.

Адбылася цёплая, сяброўская гутарка. У ёй прынялі

ўдзел намеснік міністра замежных спраў БССР А. Шэльдаў, начальнік пратакольна-консульскага аддзела МЗС БССР А. Расолька.

ЗНАХОДЖАННЕ Ў МІНСКУ ПАСЛА ВНР

У сталіцы Беларусі з 9 па 11 студзеня з афіцыйным візітам знаходзіўся Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Венгерскай Народнай Рэспублікі ў СССР І. Мар'яі. Яго суправаджалі савецкі пасольства ВНР у СССР І. Бірнбаўэр і аташэ пасольства Ш. Саба.

У Мінскім аэрапорце гасцей сустракалі міністр замежных спраў БССР А. Гурыновіч, загадчык аддзела ЦК КПБ С. Броннікаў, кіраўнік спраў Савета Міністраў БССР Ф. Самбук, начальнік пратакольна-консульскага аддзела МЗС БССР А. Расолька.

У той жа дзень пасол ВНР у СССР І. Мар'яі нанёс візіт міністру замежных спраў БССР А. Гурыновічу.

10 студзеня пасол І. Мар'яі на плошчы Перамогі ўсклаў вянок да помніка-абеліска воінам Савецкай Арміі і партызанам, наведваў Дом-музей і з'езда РСДРП.

Потым гасці сустрэліся з кіраўніцтвам Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі.

Пасол І. Мар'яі нанёс візіты сакратару ЦК Кампартыі Беларусі А. Аксёнаву, Старшыні Прэзідыума

Вярхоўнага Савета БССР І. Палякову, Старшыні Савета Міністраў БССР Ц. Кіслёву. Разам з ім знаходзіліся асобы, якія яго суправаджалі.

11 студзеня гасці наведвалі Хатынь і Курган Славы, пабывалі ў Беларускам дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі БССР.

Міністр замежных спраў БССР А. Гурыновіч наладзіў авед у гонар Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Венгерскай Народнай Рэспублікі ў Савецкім Саюзе І. Мар'яі.

СКОЛЬКО СТОИТ ПОМОЩЬ ЗАПАДА?

Развивающиеся страны до сих пор занимают подчиненное положение в капиталистической системе хозяйства. Одна из основ такой зависимости — громадная задолженность молодых государств западным странам и их империалистическим монополиям.

В целом сумма задолженности ныне превышает 180 миллиардов долларов. На оплату этих долгов расходуется ежегодно около 15 процентов экспортных доходов не нефтяных развивающихся стран, а чистый отток из них платежей, связанных с задолженностью, даже превышает приток новых займов.

Объясняя причины образования такой задолженности, западная печать обычно обвиняет развивающиеся страны в стремлении «жить на дотации» и «неумении распорядиться деньгами». Разумеется, кое-где эти средства действительно тратятся недостаточно эффективно. Однако анализ условий, на которых они предоставляются, позволяет возложить вину за накопление подобной громадной задолженности не на развивающиеся, а прежде всего на сами развитые капиталистические страны.

Начать с того, что в общем объеме притока внешних средств в «третий мир» с Запада около половины составляют не средства межгосударственной помощи, а ввоз частного капитала, который в конечном счете несет с собой негативные финансовые последствия для молодых государств. Дело в том, что в отличие от займов, имеющих конечный срок погашения, прибыли на иностранное капиталовложение продолжают вывозиться и за пределами срока их окупаемости. Это, естественно, обескровливает финансовые ресурсы стран Азии, Африки и Латинской Америки и, таким образом, еще более обостряет проблему погашения задолженности.

Молодые государства требуют, чтобы в общем объеме получаемой ими с Запада помощи доля частных инвестиций не превышала бы 30 процентов, тогда как 70 процентов приходилось бы на более приемлемые займы правительств и международных организаций. Однако приемлемость этих последних также является весьма относительной. Например, займы Международного банка реконструкции и развития, контролируемого западными странами, предоставляются молодым государствам по ставке частных денежных рынков, то есть из 8—9 процентов годовых, что делает размер платежей по таким займам втрое больше их первоначального размера уже через 15 лет. Кроме того, средства, поступающие по государственной линии с Запада, редко связаны с осуществлением конкретных проектов (из прибыли от которых можно было бы впоследствии погасить заем). США, ФРГ, Англия, Франция, например, направляют по двусторонним каналам на цели развития материального производства в развивающихся странах всего лишь от 20 до 30 процентов государственной «помощи». Обычно она расплывается по многим направлениям, в значительной своей части идет на поддержку реакционных режимов, военных приготвлений, содержание полиции и прочие непроизводительные цели.

В последние годы молодые государства предпринимают

РАЗРЯДКА НЕ ДОЛЖНА ТЕРЯТЬ ТЕМПА!

Стоит напомнить: прямые военные расходы стран—участниц блока НАТО составили в 1976 году 160 миллиардов долларов, а в 1977 году — более 165 миллиардов долларов. На 4 миллиарда долларов (в сопоставимых ценах) увеличили свои расходы на военные цели в 1977 году страны одной только «еврогруппы». Уже известно, что новый финансовый год, если судить о нем с точки зрения величины военных бюджетов США и других государств, принесет новые нерадостные рекорды. Оправданы ли эти шаги положением дел в мире?

«КАПИТАЛ РАЗРЯДКИ»

О том, каков нынешний объем «капитала разрядки», можно и нужно судить не по одному только развитию торговли и научно-технического сотрудничества между государствами двух противоположных систем, хотя, разумеется, эта область чрезвычайно важна и примеров, заслуживающих внимания, найти в ней можно немало. Давайте, однако, учтем важность достигнутого в области ограничения стратегических вооружений, специальные меры для предотвращения ядерного конфликта, наметившиеся позитивные сдвиги на переговорах по заключению соглашения «СОЛТ-2». Баланс практических шагов, несомненно, позитивен.

Что же касается «морально-го капитала» разрядки, то не лучшим ли показателем его истинной величины может служить признание необходимости продолжать политику разрядки всеми без исключения ответственными государственными деятелями в странах — участницах совещания в Хельсинки? Вот только одно, но весьма характерное признание. «Европейцы», независимо от того, к какой общественной системе они принадлежат, должны всегда иметь в виду, что политика разрядки напряженности со времени совещания в Хельсинки уже принесла целый ряд положительных изменений... Задача будущего состоит в осуществлении дальнейшего сотрудничества европейских государств». Эти слова принадлежат канцлеру ФРГ Гельмуту Шмидту.

БЕССМЫСЛЕННО, НЕКОНСТРУКТИВНО, ВРЕДНО

Но утверждая, что разрядка на деле не топталась и не топчется на месте, я, как и все, кто хочет трезво оценивать действительность, не могу видеть ситуацию в розовом свете. Признавая отсутствие разумной альтернативы разрядке, многие из западных политиков делают явно недостаточно для ее развития. Более того, позиция многих из них, складывающаяся в плановую, блоковую позицию, оказывается на деле не такой уж далекой от позиции влиятельных врагов разрядки. Достаточно вспомнить, например, реакцию официального Запа-

да на предложения, содержащиеся в Бухарестской декларации (1976 год). «Нет!» было категорическим и скоропалительным ответом на предложение социалистических стран заключить договор о неприменении первыми друг против друга ядерного оружия, на предложение приостановить действие тех статей Североатлантического и Варшавского договоров, которые допускают прием в эти организации новых членов. Означало ли это «нет» попытку сбить темп разрядки, по крайней мере, не допустить его увеличения в военной области? Безусловно.

Далее. Известно, что десятки интересных и важных предложений (более 80 в общей сложности) внесены на рассмотрение участниками встречи в Белграде. Среди них, например, совместные предложения Австрии, Кипра, Финляндии, Швейцарии, Югославии, Мальты, Сан-Марино, настаивающих на выработке эффективных мер против гонки вооружений. Советские предложения, как всегда, конструктивные и конкретные: о том, в частности, чтобы ограничить число участников военных маневров в Европе 50—60 тысячами человек. Разве не послужило бы принятие этого предложения дальнейшему укреплению доверия государств друг к другу? Казалось бы, изучи его серьезно и внеси свой вклад в дело развития духа и материализации разрядки. Но как, с точки зрения заинтересованного в разрядке человека, можно отнестись к позиции, занятой прежде всего американской делегацией? Известно, что эта делегация не обогатила форум в Белграде ни одним конкретным конструктивным предложением, затратив немало сил на развитие пропагандистской кампании против СССР и других социалистических стран — кампании шумной, бессмысленной и фальшивой.

БОМБА ПОД ЕВРОПУ, БОМБА ПОД РАЗРЯДКУ

Именно в деле обеспечения мира, в деле обуздания оружия массового уничтожения, прекращения гонки вооружений и перехода к разоружению Запад проявляет неукротимое стремление продолжать курс «в переговорах помедленнее — на виражах спирали вооружений побыстрее». Признавая существование «глобального баланса сил» (об этом вновь заявил недавно Гельмут Шмидт), руководители держав НАТО, с одной стороны, делают все возможное, чтобы затянуть, скажем, важные переговоры о численности войск и вооружений в Центральной Европе. (Нельзя же иначе, как затяжку их, воспринимать попытку получить односторонние военные преимущества.) С другой же — оказываются прямо или косвенно виновными в рождении таких дестабилизирующих обстановку «сенсаций», как «крылатые ракеты» и «нейтронная

бомба». Последняя стала бомбой, закладываемой под Европу, но способна ли она обеспечить военной верхушке НАТО то явное преимущество, во имя которого гордится смертоносный огород? Не нужно строить иллюзий: СССР имеет все необходимое, чтобы не отстать в военной области. Другое дело, что традиционной целью своей внешней политики, ее практической основой СССР считает не гонку вооружений, не военную конфронтацию государств, не «холодную войну», а «упрочение безопасности народов и широкое международное сотрудничество», «предотвращение агрессивных войн, достижение всеобщего и полного разоружения», «последовательное осуществление принципа мирного сосуществования государств с различным социальным строем».

НА ПЕРЕКРЕСТКЕ: НЕОБХОДИМ ШАГ К РАЗВИТИЮ НАКОПЛЕННОГО

В программном ноябрьском выступлении Леонид Ильич Брежнев, проанализировав международные отношения, заявил, что они находятся сейчас как бы на перекрестке путей, ведущих либо к росту доверия и сотрудничества, либо к росту взаимных страхов, подозрений, накопления оружия, — путей, ведущих в конечном счете либо к прочному миру, либо в лучшем случае к балансированию на грани войны.

Свидетельством готовности СССР к решительным шагам во имя упрочения мира, стремления его руководителей поддержать темп разрядки стали новые предложения Советского Союза, направленные на устранение угрозы ядерной войны. Советское государство предложило, во-первых, договориться об одновременном прекращении всеми государствами производства ядерного оружия. Во-вторых, СССР заявил о готовности договориться о том, чтобы наряду с за-прещением на определенный срок всех испытаний ядерного оружия был объявлен мораторий на ядерные взрывы в мирных целях.

В начале 70-х годов часто можно было услышать: «Время работает на разрядку». Я не сомневаюсь, что еще более точно это отражает и положение на сегодняшний день. Но это не означает, разумеется, что процесс разрядки стал необратимым. Давайте вместе, на Востоке и Западе, помнить об этом. Давайте помнить о достигнутом. И осознавать, что любое действие, направленное на «притормаживание» движения к углублению позитивных процессов в мире, и прежде всего в Европе, — это действие, вызывающее аплодисменты малочисленных, но влиятельных кругов, надеющихся на то, что времена «холодной войны» им удастся вернуть.

Илья КРЕМЕР,
доктор исторических наук,
профессор.

КОШЫЦЫ—МАГІЛЕЎ: ДВАЦЦАЦЬ ГАДОЎ ДРУЖБЫ

Мяккая, мілагучная гаворка гучала ў палове мая на Усходнеславянскім машынабудавнічым заводзе. Семнаццаць студэнтаў Магілёўскага машынабудавнічага інстытута па дамоўленасці з Кошыцкай сярэдняй прамыслова-механічнай школай аб узаемнай абменнай практыцы прыехала правярыць у вытворчасці свае веды, атрымаць у студэнцкіх аўдыторыях. Дваццаць выкладчыкаў і звыш 170 студэнтаў з абедзвюх устаноў мелі да гэтага часу магчымасць наведаць братнюю краіну. Праўда, дружба — гэта не толькі ўзаемны паездкі, але і рэгулярная перапіска, абмен падручнікамі і дапаможнікамі, сувенірамі, а, галоўнае, ведамі. Гэта значыць, усім тым, што пашырае круггляд і дапамагае лепшаму разуменню гераічнай гісторыі і сучаснасці, смелых планаў на будучыню.

Радасна, што студэнты і пасля заканчэння вучобы падтрымліваюць і ўмацоўваюць сяброўскія адносіны, перапісваюцца, а некаторыя нават ездзяць у гошці адзін да аднаго. Сардэчнасць і сяброўства з савецкімі людзьмі, з іх влічлівай Радзімай робяцца, такім чынам, трывалай вартасцю, сапраўды неафіцыйнай і шчырай.

— Я ведаю, напрыклад, што былі выхаванцы М. Дзімен, які пасля заканчэння нашай школы працягваў навучанне ў Дрэздэнскім інстытуце, не перапыніў сваёй перапіскі з магілёўскім сябрам. Наадварот, яны пісалі адзін аднаму ўсё часцей, і пісьмы рабіліся ўсё цяплейшымі. Яны сустракаюцца. І такіх сяброў многа, — з гордасцю гаворыць В. Чурны, намеснік дырэктара Кошыцкай школы.

Яго словы знаходзяць пацвярджэнне ў Зале дружбы, дзе са-

брана некалькі дзесяткаў суверэнаў, вучэбных дапаможнікаў і мадэлей машын, прысланых савецкімі сябрамі.

Жыхары Усходняй Славоніі і Беларускай ССР маюць многа агульнага. Курган Славы — гэта як наша Дунка, Такаік — гэта як Хатынь. Памятныя мясціны дарагія і блізкія і нашым, і савецкім грамадзянам, і ніхто з іх не забывае пабыць там. Апрача таго, кашычане для магілёўчан наладжваюць паездкі ў Прагу, на любімыя месцы адпачынку, у курортныя цэнтры, арганізуюць культурныя мерапрыемствы.

Ян ВЫСОКІ.

«Праўда» (Браціслава).

«Голас Радзімы»

№ 3 (1521), 1978 г.

Пасля завірухі.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

НА ТРОХ МОВАХ

У нашай рэспубліцы налічваецца каля 12 тысяч спартыўных трэнераў, выкладчыкаў і інструктараў-метадыстаў, якімі падрыхтавана 5 207 майстроў спорту СССР, 174 майстры спорту міжнароднага класа. Аб гэтым і многіх іншых цікавых фактах расказвае фотаальбом пад назвай «Спорт у Бела-

русі», выпушчаны мінскім выдавецтвам «Беларусь».

У новым выданні змешчаны фатаграфіі спартыўных збудаванняў сталіцы і рэспублікі, а таксама праслаўленых спартсменаў.

Каляровы фотаальбом выдадзены на трох мовах — беларускай, рускай і англійскай.

решительные попытки разорвать этот круг задолженности и зависимости. В рамках выдвинутой ими программы установления нового международного экономического порядка они потребовали от западных стран проведения ряда мероприятий, радикально облегчающих бремя задолженности. Кроме уже упоминавшегося доведения доли государственной помощи до 70 процентов всех передаваемых средств, эта программа требует, чтобы такая помощь по государственной линии наполовину состояла из безвозмездных субсидий, были расширены компенсационные платежи молодым государствам в случае падения их экспортной выручки из средств Международного банка реконструкции и развития и Международного валютного фонда. Предлагается направить на цели помощи часть средств из «специальных прав заимствования», то есть новых резервных денежных средств, созданных для замены золота в международном платёжном обороте. Наконец, для облегчения бремени платежей по старым займам развивающиеся страны предлагают перевести 3,5 миллиарда долларов таких долгов для 29 наименее развитых молодых государств в разряд безвозмездных субсидий, снять уплату процентов по займам для 45 освободившихся государств, наиболее сильно пострадавших от кризиса 1973—1975 годов, и подвести государственную гарантию западных правительств под задолженность этой группы стран частным финансовым организациям.

Чтобы отвлечь внимание молодых государств от подлинных виновников их тяжелого финансового положения, определенные круги на Западе вкупе с маоистами усиленно муссируют теорию о якобы «солидарной ответственности» социалистических и империалистических стран за облегчение бремени задолженности «третьего мира». В частности, на Советский Союз произвольно распространяются требования выделения на кредиты «третьему миру» 1 процента его валового национального продукта ежегодно и распределения части этих средств через контролируемые Западом каналы многостороннего кредитования.

При этом пропагандисты подобных концепций сознательно закрывают глаза на то, что на социалистических странах не лежит и не может лежать никакой ответственности за колониальную и неоколониальную финансовую эксплуатацию молодых государств.

Страны социализма оказывают финансовое и техническое содействие молодым государствам в создании национальной экономики. Так, сумма их кредитов этим странам уже превысила 12 миллиардов долларов, в счет которых в «третьем мире» сооружено или сооружается около 3 тысяч промышленных и иных объектов. Однако эта помощь оказывается ими на добровольной основе в порядке солидарности с национально-освободительным движением, а ее условия являются принципиально отличными от западной.

Провокационные маневры западной дипломатии и ее пособников оказывают бессильными бросить тень на помощь стран социализма, отвлечь внимание развивающихся стран от подлинных виновников их финансовых трудностей. И сама помощь Запада все более рассматривается народами развивающихся стран не как благодеяние, а как форма зависимости, навязанная империализмом, за которую приходится платить дорогую экономическую и политическую цену.

Иван ИВАНОВ,
доктор экономических наук,
АНН.

Раздзелы з „Блакаднай кнігі”

Алесь АДАМОВІЧ

Данііл ГРАНІН

ДА ЧЫТАЧА

У гэтай праўды ёсць адрасы, нумары тэлефонаў, прозвішчы, імёны. Яна жыве ў ленинградскіх кватэрах, часта з мноствам дзвярных званкоў — трэба толькі націснуць кнопку, каля якой напісана прозвішча, занатаванае і ў вашым бланкітку.

«Столькі гадоў прайшло, забываецца ўсё...» Але «нішто не забыта» — гэтае выслоўе, што нарадзілася ў Ленинградзе, усё яшчэ гучыць як упэўненасць, а ў той самы час і як надзея, просьба. Так, не забыта — хіба можа чалавек ТАКОЕ забыць, нават калі б і хацеў, меў права!

«Толькі мы самі ведаем, якога адпачынку мы ўсе заслужылі!» «І Ленинград шчадзіў яе [Раздзіму], мы доўга нічога не гаварылі пра боль, які трывалі, таілі ад яе сваю зняможнасць, пераменшвалі свае пакуты...» «Яны дзевяцьсот дзён трымалі ў аблозе Ленинград, катавалі яго такімі пакутамі, пра якія дасюль не раскажаш...»

Гэта гаварылася ў 1942, у 1943, у 1945 гадах. Але і ў 1977-м ленинградзец-блакаднік ведае: усё яшчэ доўжыцца гэтае гуманнае паўзмоўчанне... Гуманнае! Ці назавём яго такім і сёння! Змоўчваць мелі права (і сёння права маюць) самі ленинградцы, хто тое перажываў. Ну а мы, мы — хто не перажыў гэтага або сённяшняга маладыя — мы маем права не ведаць! Не хацець ведаць! Не старацца ўведаць пра тое ўсё, што вытрывалі, перажылі, перапакутавалі, зрабілі і дзеля нас яны, ленинградцы!!

І вось сёння вы прыйшлі да яго, да яе — менавіта да гэтага чалавека, каб «усё запісаць», бо «прыйшоў час», «людзі хочуць ведаць», «людзям трэба»...

Пра блакаду Ленинграда, пра гераічных абаронцаў неўскай цвярдзіні, пра фашысцкага «наёмнага забойцу» — блакадны голад — ёсць багатая дакументальная літаратура.

Што яшчэ можна расказаць людзям, свету пра гэта ўсё! І гапоўнае — ці трэба гэта яму, сённяшняму свету!

Ці надышоў час! А з другога боку — ці не прайшоў, не прапушчаны час і магчымасць адкрыць гэта так, як хацела б, можа, сама праўда пра сябе расказаць! Тая, што пачынала ўжо гучаць у абложаным, які выміраў і змагаўся, горадзе, пачынала і адразу ж сябе абрывава. Адкладаючы надалей, на потым — калі надыдзе час, калі не гэтак балюча будзе — адкрыць усім. Адкрыць усім тое, што ведалі, ведаюць толькі самі ленинградцы...

Прыходзячы да людзей з магнітафонам, растрывожваючы іх усё яшчэ балючую памяць і душу, мы таксама неаднойчы пыталі ў сябе: а ці трэба, а ці маем права!

Адказам на гэта могуць быць самі ж расказы ленинградцаў. У іх — у тэксце, у інтанацыях, у голасе — гучыць: так, нам цяжка, балюча ўспамінаць, але яшчэ горш балюча было б думаць, што ГЭТА, што ГЭТКАЕ нікому і не патрэбна, апроч нас саміх.

Не пісаць, не памятаць сёння пра гэта, забыцца на ўчарашні вопыт — тое самае, што «забыцца» на запасы, склады атамнай смерці.

Гэтая публікацыя ўвабрала ў сябе толькі частку сабранага нам матэрыялу. Тысячы старонак дзённікаў і запісак блакаднікаў, тысячы старонак, «знятых» з магнітафоннай стужкі, — што з гэтым рабіць? Што выбраць і як пабудаваць! Без гэтай, без аўтарскай працы матэрыял сам сябе пахавае: хто і калі яго здолее прачытаць!

А з другога боку, гапоўнымі аўтарамі ўсё-такі павінны заставацца блакаднікі.

Яны расказвалі — мы запісвалі. Яны перадалі нам свае дзённікі, свае запісы-ўспаміны. Цяпер гэта і нашай памяці боль і багацце.

З гэтай пачынаюць перш за ўсё і знаёмяць вас прапанаваныя нам раздзелы.

Аўтары

ЛЕНІНГРАДСКІЯ ДЗЕЦІ

«— Я выходжу з двара свайго, са Штаба, і каля брамкі, цесна прытуліўшыся, сядзіць хлопчык. Я пытаю: «Што ты робіш тут?» — а ён кажа: «Я прыйшоў сюды паміраць». — «Паміраць?.. Ты глядзі, які ты!.. Калі ты сам сюды прыйшоў, як жа ты будзеш паміраць? І дзе ты жывеш!» — «Я жыву на Мойцы. У нас вельмі цёмны двор, — ён кажа, — і кватэра вельмі цёмная. А тут, паглядзі, як светла (гэта на Дварцовай плошчы)... Я прыйшоў сюды паміраць». Я кажу: «Ну што ты гаворыш! Ты ж не паміраеш. Калі ты мог сюды прыйсці, ты не паміраеш!»

Ну, я ўзяла яго са сваімі дзяўчынкамі ў архіў. Мы яго напайлі цёплай вадой, нейкія там скарыначкі яму далі. І клею стаярскага. І ён нам сказаў: «Калі я застануся жывы, я заўсёды буду есці гэты клей». Я ў яго спытала: «Ну, чаму? У цябе нікога не заставацца?» — «А хіба ты не разумееш? Калі б у мяне хто-небудзь застаўся, я не пайшоў бы. Тата — на фронце, мама памерла, ляжыць. Сястрычка памерла...»

— А колькі гадоў яму было!
— Я ў яго спытала. Мне здавалася, што гадоў шэсць, а ён сказаў — адзінаццаць... Ну, я завяла яго ў гэты пакой і сказала адрас — ён ведаў яго. Туды яны пайшлі. А больш я пра яго нічога не ведаю...» (З расказу **МАНЫКІНАЙ Л. А.**)

«Ленинградскія дзеці»... Калі гучалі гэтыя словы — на Урале ці за Уралам, у Ташкенце ці ў Куйбышаве, у Алма-Аце ці ў Фрунзе, — у кожнага сціскалася сэрца. Усім, асабліва дзецям, вайна прынесла шмат гора. Але на гэтых абрынулася столькі, што кожны мімаволі, з міжвольным пачуццём віны, спагады, шукаў, каб як хоць трохі цяжар зняць з іх дзіцячых плячэй, узяць на сябе. Гэ-

та гучала як пароль — ленинградскія дзеці! І насустрэч кідаўся кожны, ва ўсіх кутках нашай зямлі...

Спачатку, да нейкага часу, яны былі, як і раней, вясёлыя, бесклапотныя — як усе дзеці, усюды. Забаўляліся з асколкамі снарадаў, калекцыяніравалі іх (як да вайны — маркі або паперкі ад зедзеных цукерак). Уцякалі, прарываліся на перадавую — балазе, фронт побач, рукой падаць. Азартна закідвалі пяскою у сваім двары нямецкія «зажыгалкі» — нібы навагоднія цацкі — «шучіхі»...

А потым яны рабіліся самімі ціхімі на зямлі дзецьмі. Ленинградскія дзеці ў тую зіму развучыліся свавольчы. І нават смяцца, усміхацца. Так, як і іхнія мамы, бабулі, і так, як іхнія бацькі, дзяды, што паміралі першыя...

А гэта чалавек зноў заўсміхаўся...

«— Памятаю, як стаяла па хлеб, — раскавае нам, але журботна глядзіць кудысьці глыбока ў сябе — на тую блакнадную трынаццацігадовую Галю — спявачка Ленинградскай акадэмічнай капэлы **Галіна Аляксандраўна МАРЧАНКА**. — У нас быў такі вялікі двор, і трэба было збоку неяк абысці доміка паўтара, там была булачная. (Я цяпер заходзіла туды. Двор, вядома, зарос, я заходзіла і ў булачную.) Памятаю, мы стаялі там у чарзе з вечара, стаялі суткамі. Нацягвалі на сябе ўсё, што было. А мама не магла хадзіць, яна хутчэй неяк аслабела. Яна ўвесь час грэла мне цаглінку, у нас на буржуечцы заўсёды ляжалі дзве ці тры цагліны. Я прыладжвала сабе на грудзі цёплую цагліну, каб сагравацца. Памятаю — змерзну, тады прыплятася, мне давалі другую цаглінку. У мяне сіл было болей, я зноў плялася з цаглі-

най. Мама мяне проста абгавала цаглінамі. Ну, урэшце я атрымлівала сваім 125 грамаў хлеба і вярталася дамоў.

— Бывала, каб вы смяляліся!

— Мы не смяляліся, увуголе я не памятаю такога выпадку. Мы наогул не размаўлялі, бо проста сілы не было. Вось не магу ўспомніць, каб я смялялася... Я ўвесь час хадзіла з карткамі, бо мама баялася згубіць іх — гэта ж смерць!

— А вы плакалі!

— Не, і плакаць не плакалі. Проста не тое, што неразумнае, а ўжо была нейкая абыякавасць. Мы ўжо не хадзілі ў бамбасховішча, а проста зачыняліся ў сябе дома і нікуды не хадзілі.

І Аляксандра Аляксандраўна АГРОНСКАЯ (яна цяпер загадвае нотнай бібліятэкай Ленинградскай акадэмічнай капэлы) — мілая, з усмешлівымі ямачкамі жанчына — адразу пасур'езнела, пасмутнела, як толькі загаварыла пра ўсмешкі... якіх гэтак мала было, якія так рэдка свяціліся на дзіцячых тварыках. Жыла яна ў дзіцячым доме — блакадным. (Маці «па мабілізацыі», бацька — на фронце.)

— Ну а вось дзеці як між сабой паводзілі сябе? Хто еў адразу, хто хаваў, так?

— Вы ведаеце, я магу толькі сказаць, што мы вельмі малымі частачкамі елі. Мы ніколі не кусалі хлеб, а адшчыпалі і клалі ў рот, і ў сталовай (вялікі пакой у нас быў, дзе мы ўсе елі) мы па чарзе мелі магчымасць лізаць каструлі пасля другога — пасля кашы...
— А хто чаргу ўстанаўліваў!
— Выхавацелька. Нас там шмат дзяцей было...

— Па чарзе ці ў парадку заахвочвання!
— Не, гэта па чарзе. Нас, па-мойму, ушчуваць не было за што, мы не вельмі свавольлі. Нас толькі разварушыць можна было. Ва ўсякім вы-

падку, калі я ў школу пайшла...

Вось запамінала імя сваёй настаўніцы — Галіна Ігнатаўна. У першым класе, 202-я школа на Жалыбава... Калі мы ўпершыню чагосьці засмяляліся ў класе — гэта ўжо было, мабыць, у сорак чацвёртым годзе, у канцы — клас чамусьці зарагатаў, — пасля гэтага яна абышла ўсіх бацькоў і ўсім казалі: «Сёння вашы дзеці смяляліся!»

Гэта было самае важнае паведамленне.

Усё-такі мы вярнуліся да той настаўніцы. Тое, што пачулі пра яе, не давала нам спакою. У тым першым смеху дзяцей яна ўбачыла падзею. Яна ацаніла гэтую падзею, як вялікую, можа, выршальную. Настолькі, што абышла ўсіх бацькоў. Яна разносіла гэтую вестку як самы дарагі падарунак — «Яны смяляліся! Яны зноў смяюцца!»

— Дык настаўніца хадзіла і казалі бацькам, што дзеці смяляліся! А як вы даведаліся, што яна хадзіла!

— Нам дома казалі. Я не ведаю даваеннага лёсу гэтай настаўніцы, не ведаю яе хатняга жыцця ў час вайны. У мяне склалася такое ўражанне, што яна жыла толькі школай і толькі намі. Мы прыходзілі ў школу галодныя, халодныя. Яна нас распранала, глядзела, што ў нас падысподам надзета. (Школа тады была раздзельная — хлопчыкі і дзяўчаткі вучыліся асобна.) Абгортвала газетай (у каго нічога няма), зверху надзявала сукенку, каб дзеці не мерзлі. Калі хто пачынаў плакаць на ўроку, у яе заўсёды нейкія скарыначкі ў кішэнці. Кофта ў яе была вялікая, кішэнці недзе ўнізе (можа, гэткае ўражанне тады было). Вось яна нам давала гэтыя скарыначкі пасмактаць — толькі б мы не плакалі. У час абстраляў яна нас збіраў калідоры і літаральна накрывала сабой.

Вельмі часта наведвала нас дома. Калі хто з дзяцей, хоць адзін раз, не прыйдзе ў школу, яна ў гэты дзень ішла дамоў.

— І пра далейшы яе лёс вы не ведаеце!

— Я яе больш не бачыла. Я перайшла ў другую школу.

Успаміны дзяцей, дакладней, тых, хто быў у блакаду дзяцімі, не падобныя на ўспаміны дарослых, хоць цяпер раскаваюць нам людзі дарослыя — ужо самі бацькі, маці, нават бабулі.

У трынаццаць гадоў запаміналася іншае, ды і ўспрымалася іначай.

Сашу Любімава з малодшай сястрычкай пасля смерці маці нейкі мужчына, баец МППА, забраў да сябе, а потым завёў ў дзіцячы дом на вуліцу Шкапіна. У гісторыі блакады дзіцячы дом Ленинграда зрабілі надзвычай шмат, ратуючы дзяцей. Гэта была сапраўды самаахвярная работа. Дык вась першае, што запамніў назаўсёды, — гэта як прыйшоў хлопчык, яго прозвішча было Кісялёў, прыкладна адных гадоў з Сашам, і жыў ён у суседнім доме.

«— Удзень ён быў з намі, начаваць хадзіў дамоў. У студзені, калі памерла маці, хлопчыкі сцягнуў яе з ложка на разасланую коўдру і павалок уніз па лесвіцы. Ён сцягнуў маці ў цёр. паклаў там. Нябожчыкаў забіралі з морга-ціра дні праз два. Кісялёў спаў з намі, паніцай ён пайшоў да маці. Крыху скакаўшы, дзверы адчыніліся, і Кісялёў убег да нас у пакой. Ён дрыжаў. Спачатку ад яго нельга было дабіцца ніводнага слова. Пасля нам казалі, што труп аб'елі пацукі. Нам зрабілася страшна. Дзеці цясней прысунуліся да печы-буржук. Настаўнікі чыталі кніжкі, стараліся нас чым забавіць...» [**ЛЮБІМАЎ Аляксандр Іванавіч**].

А васьмігадовай Жане Уманскай блакада запаміналася як страшэнны холад. Увесь час холад і холад — пад коўдрай, у футры, і ўсё роўна холад... Яшчэ вялізная кашолка, абшы-

тая кавалкамі ватовай коўдры, у якой маці насіла абед. Хлеб, кавалачкі па двэсце грамаў, хавалі ў чамадан, а чамадан клалі ў канапу, каб не з'ядаць гэты хлеб адразу.

«— Нейк не існавала ні раніцы ні вечара. Нічога. Здавалася, што цёмна ўвесь час. Я навучылася адрозніваць час на цыфербляце гадзінніка. І дасюль, сорамна прызнацца, памятаю толькі час, калі мама павінна была пакарміць мяне. Часамі я ведала, што раніца, часамі не ведала, бо практычна мы не спалі — у нейкай дрымоце ўночы былі... Кажуць — хлеб спіць у чалавеку. А паколькі хлеба не было, нам не спалася».

Сярод блакаднай пакуты, сярод усіх бедаў, страт, жахаў, смарцей гапоўнай трагедыі былі дзеці. Пра іх клапаціліся перш за ўсё і гарадскія ўстанавы і само насельніцтва. Іхнія пакуты, іхняе становішча для ўсіх было самым пакутлівым болям. І нават у затуманенай голадам святомасці дзеці, дзіцячае — захоўвалася як святое.

Дзеці, падобныя на старых, без усмешкі на тварыку, маўклівыя, вялыя — яны ўсё разумелі і нічога не разумелі. Немцы, вайна, фашысты, здзеці там, за горадам, ды і сама блакада для шасці-васьмі-дзесяцігадовых дзяцей была паняццем абстрактным. Канкрэтнымі былі цемрань, голад, сірэны, выбухі — незразумела, чаму ўсё гэта абрынулася на людзей. Куды знікла ежа, куды зніклі блізка? Вайна не ўвасаблялася ў людзях, у ворагах, у паліцаях, у чужой мове, як гэта было, дапусцім, на акупаваных землях. Мы гаворым пра малых. Тыя, што былі падлеткамі, хутка рабіліся дарослымі. А ў малых знікала маленства.

Не проста было потым гэтым састарэлым малым вяртацца ў жыццё, у дзяцінства, да саміх сябе.

Калі пад цяжарам злачыстваў пачаў абрушвацца няспраўджаны «тысячагадовы рэйх» і фашысцкаму Берліну непасрэдна пачалі пагражаць абкружэнне і штурм, Гітлер раптам успомніў пра Ленинград.

«Калі ў нас хто-небудзь пачне ныць, дык магу толькі сказаць: уявіце сябе ў становішчы рускіх у іх сітуацыі ў Ленинградзе», — папярэджваў Гітлер сваіх генералаў.

А Гімлер, калі стаў камандуючым групы арміі «Вісла», выдаў спецыяльны загад, у якім «аналізуе» вопыт і «псіхалогію» горада, які яны так і не ўзялі — ні штурмам, ні голадам.

З якой «навуковай» спакойнасцю стараліся яны задуміць, знішчыць, сцерці з твару зямлі Ленинград! Не атрымалася. Цяпер даводзілася «навукова» (з улікам ленинградскага вопыту) ратаваць уласную сталіцу.

Ды толькі ні там ні тут іх канібальская «навука», іх самыя прадбачлівыя загады не маглі вырашыць задачу, прывесці іх да перамогі.

Трэба было нешта большае, чым пацучыны страх перад расплатай, за жыццё сваё страх.

Патрэбна было штосьці тае, што мацней і за тую існую «навуку», за ўсялякія загады, усе пакуты голаду. Што мацней і за страх і за смерць. Менавіта тое, чым трымаліся ленинградцы, што жывіла воля і гераізм савецкіх людзей пад Масквой, у Севастопалі, у Сталінградзе і ў партызанскіх краях і рэспубліках, — вялікая, высокая чалавечая праўда і апраўданасць барацьбы да апошняга дыхання.

Ленинград не капітуляваў. Капітулявалі тыя, што стараліся забіць ленинградцаў бомбамі, снарадамі, пахаваць пад сценамі разбураных дамоў, замазаныя голадам, холадам, знямогаю, безнадзейнасцю.

Пераклала
Алена ШАРАХОЎСКАЯ.

Народны хор запольскага сельскага Дома культуры Карэліцкага раёна — адзін з лепшых у Беларусі самадзейных калектываў. Нядаўна ён адзначыў свой паўвекавы юбілей. Хору апладзіравалі ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў і ў Зорным гарадку, у Гродна, Мінску і многіх іншых гарадах краіны.

60 вяскоўцаў спяваюць у хоры. Гэта жывёлаводы, механізатары, паляводы, спецыялісты сельскай гаспадаркі, настаўнікі. У рэпертуары калектыву каля двухсот песень.

НА ЗДЫМКУ: выступае народны хор запольскага сельскага Дома культуры.

Фота А. ПЕРАХОДА.

ПРА ВІКТАРА КАЗЬКО ЯК ПРА ТАЛЕНАВІТАГА ПРАЗІАКА ЎПЕРШЫННО ЗАГАВАРЫЛІ У РЭСПУБЛІЦЫ ЯКІХ-НЕБУДЗЬ ПЯЦЬ ГАДОУ НАЗАД, КАЛІ Ў МАСКОЎСКИМ ЧАСОПІСЕ «НОВЫЙ МИР» БЫЛА НАДРУКАВАНА ЯГО ПЕРШАЯ АПОВЕСЦЬ «ВЫСАКОСНЫ ГОД». І ЗМЕСТ ГЭТАЙ АПОВЕСЦІ, І ТОЕ, ШТО ЯНА БЫЛА НАПІСАНА ПАРУСКУ І НАДРУКАВАНА У «НОВОМ МИРЕ», ЗВЯЗАНЫ З АСАБЛІВАСЦЯМІ ЖЫЦЦЭВЫХ ШЛЯХОУ БУДУЧАГА ПІСЬМЕННІКА У ДЗІЦЯЧЫЯ І ЮНАЦІЯ ГАДЫ.

Нарадзіўся В. Казько ў 1940 годзе ў Калінкавічах, што на Гомельшчыне, — за год да вайны. Зразумела, вайна не магла не пакінуць, хай сабе ўскосным чынам, трагічнага следу ў душы хлопчыка, які гадаваўся ў жахлівых умовах акупацыі, падрастаў у нястачы і неўладкаванасці жыцця пасляваенных гадоў. Зрэшты, як тысячы і тысячы дзяцей — большых і меншых, як усе тыя тры чвэрці беларусаў са смылячымі ранами душы і цела, якія засталіся жывымі.

Дзяржава ў самы цяжкі час клапацілася аб асірацелых дзецях. Застаўшыся без бацькоў, В. Казько выходзіў у Хойніцкім дзіцячым доме, там жа атрымлівае няпоўную сярэднюю адукацыю. У гэты час пад уплывам працы чытаных кніг у яго з'яўляецца неадольная мара далучыцца да працы шахцёраў. Але на Беларусі тады шхатаў яшчэ не было, і хлопец накіроўваецца ў далёкі Кузбас, што цалкам адпавядала яго няўрымслівай і рамантычнай натуре. Там вучыцца ў горнай індустрыяльным тэхнікуме.

У тэхнікуме В. Казько, па яго ж словах, «ужо крыху пачынаў пісаць», і, відаць, у

З ВЕРАЮ Ў ЧАЛАВЕКА

тым пісанні нешта было, бо неўзабаве ён перайшоў на сталую журналістскую работу. Працаваў у мясцовай газеце «Красная Шория», потым — «Комсомолец Кузбасса», завочна вучыўся ў Маскоўскім літаратурным інстытуце імя Максіма Горкага.

«Трэба сказаць, — прызнаўся пісьменнік у адным са сваіх інтэрв'ю, — што хоць я і не быў у Беларусі пасля заканчэння васьмігодкі, але амаль штодня адчуваў, што нешта маё, нейкая частка мяне самога засталася там». Таму ў аснову яго першага апавядання пад назвай «Халімон», надрукаванага ў газеце «Красная Шория» ў 1963 годзе, ляглі матывы барацьбы беларускага народа супроць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. І асабліва моцна сувязь душы пісьменніка, яго творчасці з роднай зямлёй выявілася ў апавесці «Высакосны год».

У рэшце рэшт, сьняўскія пачуцці вярнулі В. Казько ў Беларусь. Ён прыехаў у Мінск яшчэ да публікацыі «Высакоснага года» ў «Новом мире», працаваў у рэспубліканскім друку. З'явіўшыся на старонках часопіса, апавесць стала для аўтара (рэдка выпадак!) пудёўкай у Саюз пісьменнікаў Беларусі, засведчыла нараджэнне ў рэспубліцы цікавага прازیака.

Што ж гэта за твор, чым ён прыцягнуў такую пільную ўвагу і заваяваў чытача?

Перш за ўсё, мабыць, трэба адзначыць, што апавесць, хоць яна і напісана рускаю мовай, — гэта з'ява беларускай літаратуры. У ёй душа нашага народа, яго лёс, яго мужнасць і боль, памяць і сумленне, скандэсананыя ў душы аўтара і трапятліва данесеныя да людзей.

Безумоўна, арыгінальнасці твора спрыяла тая акалічнасць, што аўтар грунтаваўся на асабіста перажытым, на жыццёвым вопыце і лёсе блізкіх людзей. Жыццёвыя шляхі аўтара і галоўнага героя, Дзімі Прыгоды, у многім супадаюць. Асабісты характар для аўтара мае, відаць, і асноўная маральна-этычная калізія «Высакоснага года»: герой праз гады не знаходзіць сабе месца ад думкі, што мог выратаваць маленькую сястрычку... Мог, а не ўратаваў: яна замерзла пры забітай маці, а ён, тады чатырохгадовае дзіця, гнаны жахам, уцёк, збег, не пудмаўшы пра сястру, якая магла б жыць, радавацца сонцу...

І тут — хочаш, не хочаш — узнікае абагульненне. У зварыным абліччы, ва ўсёй нялюдскай сутнасці паўстае фашызм — віноўнік смерці, пакут, гора мільёнаў ні ў чым не вінаватых людзей.

У апавесці «Высакосны год» (назва сімвалізуе павышаныя цяжкасці і выпрабаванні, якія ставіць перад чалавекам жыццё) чытачу не мог не імпаанаваць створаны аўтарам вобраз Дзімі — Дзімітрыя Прыгоды — чалавека чуйнай душы, сумленнага, працавітага, чалавека справы і абавязку. Гэта наш сучаснік, гаспадар жыцця і гаспадар свайго лёсу, а таму яму ў вышэйшай ступені ўласціва пачуццё адказнасці не толькі за даручаную справу — за ўсё на свеце.

Такім чынам, апавесць у многім, можа, у асноўным — пра нашу рэчаіснасць, сучаснага савецкага чалавека — такога, якім ён выйшаў з выпрабаванняў ваеннага ліхалецця, якім сфарміраваўся за пасляваенныя гады. Натуральна, аўтар не мог абыс-

ці ваеннай тэмы, і, да яго гонару, старонкі, прысвечаныя ёй, не паўтараюць матываў іншых пісьменнікаў і ўражваюць суровай праўдай, чалавечнасцю, глыбокім роздумам над тым, што адбывалася на вачах дзіцяці трыццаць пяць гадоў назад. У дадатак да многіх значных твораў, напісаных беларускімі пісьменнікамі пра змаганне народа і ахвяры вайны (прыгадаем толькі некаторых аўтараў, якія пісалі пра вайну менавіта з пазіцыі дзяцей, зазнаўшых яе: Барыс Сачанка, Алена Васілевіч, Анатоль Кудравец, Галіна Васілеўская, Іван Сяркоў), апавесць В. Казько — яшчэ адзін рахунак, яшчэ адно абвінавачванне фашызму.

Пасля такога ўдалага дэбюту В. Казько ўжо больш упэўнена ажыццяўляе свае даўнія задумы. У часопісе «Нёман» (выходзіць у Мінску на рускай мове і разыходзіцца па ўсёй краіне) адна за адной друкуюцца яго апавесці «Дзень добры і бывай», «Цёмны лес, тайга густая», «Аповесць аб беспрытульным каханні». Усе яны, разам з «Высакосным годам», склалі тры кнігі маладога прازیака, прычым «Высакосны год» выдаваўся двойчы — у Мінску асобнай кнігай і ў Маскве пад адной вокладкай з апавесцю «Дзень добры і бывай».

Аповесці В. Казько розныя, не падобныя адна на адну ў сэнсе тэматыкі, праблематыкі, у аснове кожнай з іх адметны жыццёвы матэрыял, што сведчыць пра шырыню аўтарскага погляду на свет, кола яго інтарэсаў.

«Дзень добры і бывай» — гэта канфлікт між калектывісцкай, высокагуманнай псіхалогіяй, якая ўласціва пераважнай большасці савецкіх людзей, і рэшткамі індыві-

дуалізму ў асобе аднаго з герояў апавесці, адшчапенца Ціхана Іграшына. Нягледзячы на свой моцны характар і вынаходлівы розум, Іграшын, па сутнасці, вораг не толькі людзям, грамадству, але і сам сабе, свайёй роднай дачцэ...

У апавесці «Цёмны лес, тайга густая» пастаўлена вельмі сучасная, агульначалавечая праблема адносінаў чалавека да прыроды, навакольнага асяроддзя.

«Аповесць аб беспрытульным каханні» — гэта зноў пра абкрадзенае вайной дзяцінства, складаныя калізіі чалавечых узаемаадносін, народжаныя вайной, якія выяўляюцца і цяпер.

Творы В. Казько карыстаюцца вялікім поспехам. Мінусы, 1977 год стаў для яго багатым на знакі ўвагі і прызнання з боку літаратурнай грамадскасці: ён атрымаў прэмію часопіса «Нёман» за надрукаванае ў ім апавяданне «Сірэна», усесаюзную прэмію імя Астроўскага і прэмію Ленінскага камсамола краіны. Само сабой, гэтыя заахвочванні падмаюць настрой пісьменніка, натхняюць яго на творчыя пошукі, творчую працу.

Прыемна адзначыць, што развіццё таленту маладога прازیака ідзе ў напрамку збліжэння з роднай моўнай стыхіяй: ён ужо напісаў некалькі твораў на беларускай мове. У часопісе «Малодосць» рыхтуецца да друку яго апавесць «Цвіце груша на Палессі», а ў «Полымі» — «Суд у Слабадзе». Суд над здраўнікамі, забойцамі, прыслужнікамі нямецка-фашысцкіх акупантаў...

Як бачым, В. Казько зноў звяртаецца да тэмы Вялікай Айчыннай вайны. І будзе, мабыць, звяртацца яшчэ, бо яна далёка не вычарпана — ні для яго, ні для народа.

Уладзімір АНІСКОВІЧ.

НЕ ЗАБЫТАЯ Ў СЭРЦЫ

Больш як 70 гадоў назад пэўна-рэвалюцыянерка Цётка вымушана была пакінуць радзіму, стаць палітычнай эмігранткай. Восем гадоў доўжылася яе выгнанне. Гэты пакутны, трывожны, балючы этап яна вытрымала з гонарам. Праз выпрабаванні холадам і голадам, праз сухотны жар, адзіноту яна пранесла святую і чыстую любоў да Бацькаўшчыны, да мілага сэрцу народа.

Нельга без хвалявання чытаць яе вершы, прасякнутыя імкненнямі зліцца душою з родным краем, з мясцінамі. Дзе праходзіла яе рэвалюцыйная дзейнасць.

Дзе пацеркай белай Віля прабягае, Дзе Вільня між гораў гняздо сабе ўе,

Дзе кожна дарога і крыж мяне знае,
Дзе ўсё, усё чыста вярнуцца заве!
Там я нарадзілася і вырасла ўволю,
Там першыя словы вучылася казаць.
Затое сягоння ляцела б страляю
Там з імі з усімі Год Новы спаткаць!
Ой, міля, міля, снегам пакрыты
Загоны, лясочки, дарожкі мае!
Эх, як вы у сэрцы маім не забыты,
Як часта абраз ваш у думцы ўстае!
(«З чужыны», 1909 год.)

У Львоўскім універсітэце Цётка змагалася з імперска-карацэўскай адміністрацыяй за

права стаць паўнапраўнай студэнткай стаяннара (што рэдка дазвалялася іншаземным падданым), набіралася ведаў, распрацоўвала навуковую тэму, каб вытрымаць доктарскія іспыты...

У свой час я зацікавіўся львоўскім перыядам жыцця Алаізы Сцяпанавічы і ў Львоўскім абласным дзяржаўным архіве знайшоў пра яе новыя матэрыялы. Перада мною былі радкі, напісаныя Цёткай з рознай нагоды, з рознымі мэтамі. Вось старонка з заліковай кніжкі А. Пашкевіч на зімовае паўгоддзе 1909 года. Вольная слухачка філасофскага аддзела сама запаўняла гэтую картку перад пачаткам семестра. Вось адна з заяў у Вену ў міністэрства веравызнання і асветы Аўстра-Венгры з просьбай дазволіць запісацца паўнапраўнай студэнткай стаяннара (1910 год). Аўтограф Цёткі ад 1 мая 1911 года на дакуменце, якім афіцыйна забаранялася гэта. Яшчэ адзін аўтограф Цёткі ад 23 верасня 1912 года. Яна ўрэшце была залічана на стаяннар (імагрыкуляцыю).

Знойдзены былі і кніжкі, якія Цётка выдала ў 1906 годзе поблізу Львова, у Жолкве. Я зрабіў пераздымак дзвюх вокладак. Сфатаграфавалі ў Львове і будынак універсітэта, у якім вучылася Алаіза Сцяпанавічы. Ва ўшанаванне памяці

беларускай пэўна-рэвалюцыянеркі нядаўна на доме ўстаўлена мемарыяльная дошка.

С. ПАНІЗНІК.

НА ЗДЫМКУ: будынак універсітэта, у якім вучылася Алаіза Пашкевіч.

ДАСЛЕДУЮЦА ПОМНІКІ СТАРАЖЫТНАСЦІ

Штогод у летні перыяд вучоныя-археологі Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР выходзяць на палявыя даследаванні помнікаў старажытнасці. Археалагічная экспедыцыя 1977 года складалася з дзевяці атрадаў і дзевяці груп інстытута, а таксама васьмі атрадаў спецыялістаў з кафедраў археалогіі вышэйшых навучальных устаноў рэспублікі. Адно працягвалі работу, пачатую ў мінулыя гады, другія даследавалі новыя помнікі ў басейнах Дняпра, Прыпяці, Нёмана, Сожа, Заходняй Дзвіны, Бярэзіны і ў іншых раёнах, дзе сканцэнтравана найбольшая колькасць стаянак, пасяленняў, могілнікаў, гарадзішчаў і да т. п.

І вось завяршыўся сезон палявых работ. У сектар археалогіі інстытута паступілі першыя паведамленні аб праведзеных пошуках і выяўленых знаходках, якія адносяцца да розных перыядаў старажытнай гісторыі.

Палескі неалітычны атрад, узначальваемы кандыдатам гістарычных навук У. Ісаенка, вёў раскопкі ў зоне гідрабудаўніцтва ў Пінскім раёне, каля Пагосцкага возера. Там на глыбіні аднаго метра выяўлена пасяленне, што адносіцца да позняга неаліту — бронзавага веку. Знойдзена 380 крамнёвых прылад, 67 вырабаў з косці і рагоў, 280 абломкаў гліняных пасудзін нёманскай культуры і палескага варыянту шнуровай керамікі і іншыя. Цікавымі знаходкамі лічацца свістак са сцегнавай косткі бусла, абломак гарпуна, рыбабоўны кручок з паўкруглым выгібам і бародкай, свідраваная сякера з рога лася, бронзавая шпілька са спіральнай галоўкай (другая палова II тысячагоддзя да нашай эры), крамнёвыя наканечнікі.

Каля вёскі Беліца Лідскага раёна працаваў Нёманскі неалітычны атрад пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук М. Чарняўскага. Там выяўлены сляды кастрышчаў і даволі аднародны крамнёвы інвентар.

Працягвалася вывучэнне старажытнасцей каменнага веку на рацэ Сож у пасяленні ўрочышча Лоша паблізу вёскі Струмень Кармянскага раёна. Кіраўнік атрада кандыдат геаграфічных навук Алена Калечыц расказвае, што знаходкі ў асноўным адносяцца да эпохі неаліту і могуць быць датаваны III тысячагоддзем да нашай эры. Неалітычныя пасудзіны ўпрыгожаны грабянцамі, наколамі, ямачнымі ўцісканнямі, лапчатым арнамантам. Багаты і разнастайны

асартымент прылад з каменя. Іх выяўлена каля 900 экзemplяраў. Больш як палавіна інвентару прадстаўлена прыладамі для сячэння. Ёсць цяслы, серпападобныя нажы эпохі бронзы.

Атрад па вывучэнню славянскіх старажытнасцей (кіраўнік — загадчык сектара археалогіі інстытута, кандыдат гістарычных навук Л. Побаль) працягваў працаваць на селішчы і бескурганым могілніку (II — IX стагоддзі) каля вёскі Тайманава Быхаўскага раёна. Знойдзены разнастайныя прадметы матэрыяльнай культуры, вырабленыя з гліны, каменю, бронзы, жалеза і шкла. Выяўлены дзве добра захаваныя бронзавыя луніцы новых варыянтаў; адна з чырвонай эмаллю, другая — без эмалі, але ў месцах яе размяшчэння зроблены адтуліны адпаведных памераў. Знойдзены рымскія пацеркі і іншыя прадметы. Па словах Леаніда Побаля, выяўленыя матэрыялы сведчаць, што пасяленне развілася бесперапынна ад II да IX стагоддзя нашай эры. Яго жыхары ў асноўным займаліся земляробствам, жывёлагадоўляй і рознай хатняй вытворчасцю: бронзаліцейнай, жалезаробчай, керамічнай, прадзівам і ткацтвам.

Працягваліся даследаванні старажытнасцей у Мінску і яго ваколіцах. Наяўнасць матэрыяльных помнікаў, паведамляе кандыдат гістарычных навук Г. Штыхаў, у будучым дазволіць стварыць каля нашай сталіцы этнаграфічны музей пад адкрытым небам.

Дзевяты год вывучаецца шырока вядомы помнік сярэднявековага — старажытнага Бярэсца (зараз Брэст), пакрыты сяміметровым пластом зямлі. За мінулы перыяд ускрыта каля паўтары тысячы квадратных метраў плошчы старажытнага горада. Выяўлена некалькі вуліц. Атрад пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук П. Лысенка значна папоўніў калекцыю экспанатаў ствараемага на месцы Бярэсця першага ў СССР музея старажытнарускага горада.

Вельмі цікавыя знаходкі выяўлены на гарадзішчы ля вёскі Масковічы Браслаўскага раёна. Група Заходнядзвінскага атрада, узначальваемая навуковым супрацоўнікам Людмілай Дучыц, у час раскопак дастала 30 абломкаў касцей жывёл (буйнай і дробнай рагатай жывёлы) і птушак з надпісамі і малюнкамі, якія адносяцца да перыяду Кіеўскай Русі.

Іншыя атрады і групы правялі значную работу па даследаванні помнікаў жалезнага веку, якія расказваюць аб развіцці сельскай гаспадаркі ў старажытныя часы.

— Леташні палявы сезон, — гаворыць загадчык сектара археалогіі інстытута Л. Побаль, — праходзіў у вельмі складаных умовах надвор'я. Колькасці ападкаў, што выпадалі ў летнія месяцы, беларускія метэаролагі не знаходзяць аналагаў ў мінулым. Тым не менш палявы сезон прынёс шмат новых разнастайных матэрыялаў, якія абагачаюць тэмы па археалогіі, што распрацоўвае наш інстытут.

С. ПАРТАСЁНАК.

«НАВАГОДНІ БУКЕТ»

Жывымі кветкамі з дабаўленнем невялікай колькасці дэкаратыўных матэрыялаў можна паказаць і заход сонца, і вечны агонь ля помніка героям, і піянерскі касцёр, і многае іншае. У гэтым пераканаліся наведвальнікі выстаўкі кветак «Навагодні букет», якая была разгорнута ў канферэнц-зале Цэнтраль-

най гарадской бібліятэкі Маладзечна.

Экспанаты выстаўкі — не мясцовыя, іх прывезлі кветаводы літоўскага таварыства садаводства з горада Панявжыса. Творчая дружба паміж працоўнымі двух гарадоў развіваецца ва ўсіх напрамках. Нярэдка яны абменьваюцца рознымі выстаўкамі.

Маладзечанцам спадабаліся кветкавыя кампазіцыі сяброў.

НОВЫ ЭКСПАНАТ МУЗЕЯ

Унікальны замок перадаў музею мемарыяльнага комплексу Брэсцкай крэпасці-герой народны ўмелец Л. Навічонак. Вага экспаната ўсяго... дзесяць грамаў, а вага мяняцюрнага ключа ў пяць разоў меншая.

Умелец здолеў «умясціць» на варанёнай сталі корпуса замка надпісы, пакінутыя на сценах цытадэлі яе доблеснымі абаронцамі.

М. ПАНАСЮК.

Работы Анатоля Міхеенкі, які працуе на Полацкай фабрыцы мастацкіх вырабаў, экспанаваліся на многіх выстаўках у нашай краіне, а таксама ў Польшчы, ГДР, ФРГ, Чэхаславакіі, Індыі, Канадзе. Створаны майстрам невялікія драўляныя скульптуркі весела і дасціпна апавядаюць пра розныя бакі нашага жыцця, паказваюць нацыянальны характары і тыпы.

НА ЗДЫМКАХ: «Несцерка»; рэзчык А. МІХЕЕНКА.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

У час зімовых каникул у Мінскім цырку адбылася прэм'ера праграмы «Карлсан — утаймавальнік тыграў». Прадстаўленне пабудавана па вясёламу сюжэту, багатае на цуды і пераўтварэнні. У ім удзельнічаюць Дзед Мароз, Снягурачка, Карлсан, Малыш і іншыя героі казак і дзіцячых кніг. У другім аддзяленні дзеці глядзелі атракцый з дрэсіраванымі тыграмі.

НА ЗДЫМКАХ: удзельнікі прадстаўлення з юнымі глядачамі; глядач у свеце казкі; утаймавальніца тыграў Ларыса ЦІХАНОВА.

Фота Ю. ІВАНОВА.

ЛЕБЯДЗІНАЕ ВОЗЕРА

Азярцо ля вёскі Хмелева Жабінкаўскага раёна аблюбавала пара лебедзяў-шыпуноў. Прыгожыя, гордыя птушкі не з палахлівых, яны даверліва падплываюць да берага, з задавальненнем падбіраюць кінуты корм. Асабліва спадабаліся ім вараная бульба, хлеб. На ноч птушкі ляцяць на гняздоўі, а раніцай неразлучная пара зноў паўляецца на возеры паблізу сяла.

— У мінулым лебедзі паўсюдна гняздзіліся на беларускіх азёрах, — расказвае загадчык аддзела Брэсцкага абласнога ўпраўлення лясной гаспа-

даркі В. Загонскі. — Але ўжо ў пачатку дваццатага стагоддзя яны сустракаліся ў нас толькі як паўпрыручаныя сажалкавыя дэкаратыўныя птушкі.

Пасля забароны палявання на лебедзяў яны і на Палессі пачалі сляцца, а таксама выводзіць патамства. Часам прыгожыя беласнежныя лебедзі-шыпуны застаюцца нават зімаваць.

Некалькі пар лебедзяў пасяліліся на старых рыбаходных сажалках каля Івацэвіч, на возеры Паперня ў Пружанскім раёне і шэрагу іншых месцаў. Птушкі гэтыя ўзяты пад ахову і назіранне.

ДОЎГІ ВЕК КНІГІ

У бібліятэцы БДУ імя У. І. Леніна адкрыўся новы аддзел — каштоўных і рэдкіх кніг.

У яго фонд увайшлі такія, напрыклад, арыгінальныя выданні, як «Арыфметыка» Магніцкага, часопіс «Отечественные записки», прыжыццёвыя выданні твораў Льва Талстога і іншыя.

Першую экспазіцыю аддзела

склалі дакументы Кастрычніка, кнігі, выдадзеныя ў першыя гады Савецкай улады, а таксама прыжыццёвыя выданні твораў У. І. Леніна, падшыўна газеты «Правда» 1912 года.

З часам аддзел ператворыцца ў спецыяльны музей каштоўных і рэдкіх кніг.

І. САВЕТКІНА.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ/ 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 98